जिल्हा पोलीस दलात व लोहमार्ग पोलीस दलात शिपाई–चालक पदासाठी घेतल्या जाणाऱ्या परीक्षेकरिता रचना केलेला दर्जेदार संदर्भ

२०२३

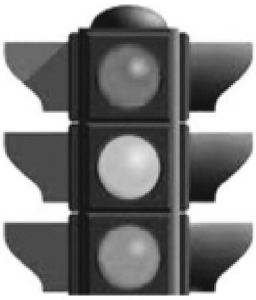

पोलीस शिपाई–चालक

4e

भरती परीक्षा

मोटारवाहन चालविण्याचे व वाहतुकीबाबतचे कायदे व नियम

* वाहतूक नियम व कायद्यांची मुद्देनिहाय व परीक्षाभिमुख माहिती
* नवीन मोटारवाहन (दुरुस्ती) अधिनियम, २०१९ ची माहिती
* सन २०२१ च्या पोलीस शिपाई–चालक भरती परीक्षेच्या २१ प्रश्नपत्रिकांतील वाहतूकविषयक प्रश्नांचा समावेश
* वाहतूक नियम व कायद्यांवर आधारित ६५० पेक्षा अधिक नव्या धर्तीचे वस्तुनिष्ठ प्रश्न उत्तरांसह

डॉ. शशिकांत अन्नदाते
M.A., M.Ed., NET, SET, Ph.D.

स्वाती शेटे
B.Sc., M.A. (Marathi), D.Ed.

K'Sagar
PUBLICATIONS

Published By
Sau. Shobhadevi Kshirsagar
K'Sagar Publications
'Suvarna Shilpa', 444/1 Shaniwar Peth,
Adjacent to Rajmachikar Flour Mill,
Near Dakshinabhimukhi Maruti Temple, Pune - 411 030
 : 24450125, 24455435 9823118810

Email : customer@ksagar.com
sales@ksagar.com
website : www.ksagar.com

© K'Sagar Publications, Pune : 2020
Fourth Edition : 2023

The name K'Sagar is registered
under the trade marks Act, 1999

Printed at
Shree Art Printers
Dhayari, Pune

Typesetting
K'Sagar Publications, Pune

Cover Design
K'Sagar Publications, Pune

Price : Rs. 275/-

Our Firms

K'Sagar Book Centre	K'Sagar's House of Books	K'Sagar's House of Books
Appa Balwant Chowk, Pune - 411 030. ☎(020) 24453065 9823121395 9545567862 / 63	Satya-ganesh Sankul, (Saraswati Nivas) 122, Budhwar Peth, Jogeshwari Mandir Lane, Pune - 411 002. ☎ (020) 24465650 9923810566	39/1, Durga Chambers, Jogeshwari Mandir Lane, Pune - 411 002 ☎ (020) 24483166 9923906500 8087722277

Due care has been taken to ensure that the information provided in this book is correct. However, the authors and the publishers bear no responsibility for any damage resulting from any inadvertent omission or inaccuracy in the book.

K सागरीय...

महाराष्ट्र शासनाच्या गृह विभागाअंतर्गत सन २०२३ मध्ये राज्यात मोठ्या प्रमाणावर पोलीस शिपाई चालक पदांची भरती होत आहे. पोलीस शिपाई चालक पदाच्या लेखी अभ्यासक्रमात एकूण ५ घटक समाविष्ट असून परीक्षा एकूण १०० गुणांसाठी आहे. परीक्षेच्या अभ्यासक्रमात 'मोटारवाहन चालविणे व वाहतुकी–बाबतचे नियम' हा घटक समाविष्ट असून त्यावर आधारित साधारण २० ते २५ प्रश्न विचारले जातात. तसेच त्यात अंकगणित, बुद्धिमापन चाचणी, मराठी व्याकरण व सामान्य ज्ञान हे घटकही अंतर्भूत आहेत. साधारणपणे मोटारवाहन चालविणे या घटकाच्या व्यतिरिक्त इतर घटकांचा अभ्यास विद्यार्थी स्पर्धा परीक्षांचा अभ्यास करताना करीत असतात; पण पोलीस शिपाई चालक पदाच्या परीक्षेत यशस्वी होण्यासाठी मोटारवाहन नियम व कायदे यांचा अभ्यास चांगल्या प्रकारे करणे आवश्यक आहे.

पोलीस शिपाई चालक पदाच्या परीक्षेतील 'मोटारवाहन चालविणे व वाहतुकीबाबतचे नियम' या घटकास अनुसरून डॉ. शशिकांत अन्नदाते व स्वाती शेटे यांनी सदर पुस्तकातील विविध प्रकरणे आपआपसात विभागून घेऊन त्यांचे लेखन केले आहे. डॉ. शशिकांत अन्नदाते यांनी सदर पुस्तकातील १ ते ४ प्रकरणांचे लेखन अत्यंत अभ्यासपूर्ण शैलीने केले आहे. स्वाती शेटे यांनी सदर पुस्तकातील ५ ते १५ प्रकरणांचे लेखन केले असून त्यांनी सदर प्रकरणे लिहिताना विविध संदर्भांचा उपयोग केला आहे. स्वाती शेटे यांनी सदर पुस्तकातील माहिती लेखन करताना ती अतिशय मुद्देशीर लिहिली आहे. तसेच सदर पुस्तकातील प्रकरण १३ मध्ये सरावासाठीचे वस्तुनिष्ठ प्रश्न आणि प्रकरण १४ मध्ये २०२१ मध्ये झालेल्या पोलीस शिपाई चालक परीक्षेतील वस्तुनिष्ठ प्रश्न लिहिताना स्वाती शेटे यांनी भरपूर कष्ट घेतले आहेत. दोन्हीही लेखकांनी लेखन करताना परीक्षाभिमुख दृष्टिकोन जाणीवपूर्वक जपला आहे.

सदर पुस्तकाचे लेखन करण्यासाठी श्री. आचार्यरत्न देशभूषण शिक्षण प्रसारक मंडळाचे चेअरमन व कोल्हा–पुरातील नामवंत ज्येष्ठ विधिज्ञ मा. के. ए. कापसे साहेब, संस्थेचे सचिव मा. मोहन गरगटे साहेब, प्राचार्य डॉ. राजेंद्र लोखंडे, समन्वयक डॉ. महादेव शिंदे यांनी प्रोत्साहन दिल्याचे डॉ. अन्नदाते नमूद करतात. सदर पुस्तक लेखनासाठी डॉ. अनिरुद्ध क्षीरसागर, अभिजित कार्ले, अमोल गायकवाड, शतानिक राजेभोसले (नोकरी संदर्भ – स्पर्धा परीक्षा ग्रंथप्रदर्शन, कोल्हापूर) प्रा. जॉर्ज क्रुझ (विजयश्री बुक सेंटर, कोल्हापूर) यांनी वेळोवेळी मदत केल्याचे लेखकद्वय नमूद करतात. सदर पुस्तकातील आशय व वस्तुनिष्ठ प्रश्नांबाबत विद्यार्थ्यांच्या काही सूचना असल्यास पुढील आवृत्तीत त्यांचा विचार केला जाईल, असे लेखकांनी नमूद केले आहे.

डॉ. शशिकांत अन्नदाते व स्वाती शेटे यांनी साकारलेला हा संदर्भ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या परीक्षेतील यशासाठी निश्चितच उपयुक्त ठरेल.

यशोदायी शुभेच्छांसह!! ....

आपलाच,

व्ही. एस. क्षीरसागर

(K'Sagar)

अनुक्रमणिका

१. मोटारवाहनाचा चालक कसा असावा? ७

- वाहनचालकाने स्वत:ची कोणती काळजी घ्यावी?
- ड्रायव्हिंग करण्यापूर्वी वाहनाची कोणती तपासणी वाहनचालकाने करावी?
- ड्रायव्हिंग करताना वाहनचालकाने कोणत्या गोष्टींची काळजी घ्यावी?
- वाहनचालकाने वाहन चालविताना टाळावयाच्या बाबी/गोष्टी
- मोटारवाहन कायद्यानुसार वाहन–चालकाजवळ आवश्यक असणारी कागदपत्रे
- वाहनचालकांसाठी काही महत्त्वाच्या बाबी
- पालक आणि विद्यार्थ्यांनी वाहतुकी–संबंधी घ्यावयाची दक्षता

२. मोटारवाहनांचे वर्गीकरण १६

- मोटारवाहने वर्गीकरण
- मोटारवाहनाचा परवाना
- मोटारवाहन विमा [Vehicle Insurance]
- मोटार लायसन्सचे प्रकार
- मोटारवाहनासाठीच्या आवश्यक बाबी
- भारतातील विविध राज्ये व संघराज्य प्रदेशांतील मोटारवाहनांचे रजिस्ट्रेशन मार्क
- महाराष्ट्र राज्यातील आरटीओ विभागांचे रजिस्ट्रेशन क्रमांक
- प्रादेशिक परिवहन कार्यालयातील वाहनांची नोंदणी

३. महाराष्ट्र मोटारवाहन विभागाची माहिती २३

- महाराष्ट्र मोटारवाहन विभाग महत्त्वपूर्ण माहिती
- परिवहन आयुक्त कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य (प्रशासकीय रचना)

४. रस्ते वाहतूक : महत्त्वाचे नियम २८

- रस्त्यावरील सुरक्षेचे दहा सुवर्ण नियम
- पादचारी म्हणजे काय? पादचाऱ्या–विषयी रहदारीचे नियम
- सायकल चालविताना पाळावयाचे सुरक्षाविषयक नियम
- खेळत असताना रस्त्यावर पाळावयाचे नियम
- मोटारसायकल चालविण्याचे नियम
- मोटार चालविण्याचे महत्त्वाचे नियम
- वाहतूक सुरक्षिततेमध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर
- वाहन नोंदणी विभागात आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर
- रस्ता सुरक्षा व नागरी संरक्षणामध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर

५. सन २०२१ च्या पोलीस चालक परीक्षेत विचारलेले फुलफॉर्म ३३

६. वाहतूक नियंत्रणाचे इशारे व रस्ते वाहतूक सुरक्षाविषयक विविध चिन्हांचा अर्थ ३४

- आदेश देणारी चिन्हे (Mandatory Signs)
- सावधान करणारी चिन्हे (Cautionary Signs)
- माहितीदर्शक चिन्हे (Informatory Signs)
- विविध वाहनांसाठीच्या सर्वसाधारण वेगमर्यादा
- रस्त्यावरील चौकाचे प्रकार
- रस्त्यावरील वाहतूक दिव्यांचे इशारे व अर्थ
- दिशादर्शक बाणांच्या साहाय्याने वाहतूक नियंत्रण
- वाहतूक नियंत्रक पोलिसाचे वाहतूक नियंत्रणासंबंधीचे इशारे

७. रस्ते अपघात व उपाययोजना ४८

- भारतातील रस्ते अपघात अहवाल – २०२०
- रस्ते अपघातांची कारणे
- रस्ते अपघात टाळण्यासाठीच्या उपाययोजना

८. मोटारवाहन अधिनियम, १९८८ ५०

- मोटारवाहन अधिनियम, १९८८ मधील प्रकरणे व कलमे
- प्रकरण १ : प्रारंभिक
- प्रकरण २ – मोटारवाहनांच्या चालकांना लायसन्स देणे
- प्रकरण ३ – टप्पावाहनांच्या वाहकांची लायसन्स
- प्रकरण ४ – मोटारवाहनांची नोंदणी
- प्रकरण ५ – परिवहन वाहनांचे नियंत्रण
- प्रकरण ६ – राज्य परिवहन उपक्रमांच्या संबंधातील विशेष तरतुदी
- प्रकरण ७ – मोटारवाहनांची बांधणी करणे, ती सुसज्ज करणे व त्यांची देखभाल करणे
- प्रकरण ८ – वाहतूक नियंत्रण
- प्रकरण ९ – भारतातून तात्पुरती बाहेर जाणारी किंवा तात्पुरती भारतात येणारी वाहने
- प्रकरण १० – विवक्षित प्रकरणांमध्ये दोष नसतानाचे दायित्व
- प्रकरण ११ – त्रयस्थ पक्षीय जोखमीं–बद्दल मोटारवाहनांचा विमा
- प्रकरण १२ – मागणीहक्क अधिकरणे
- प्रकरण १३ – अपराध, दंड व कार्य–पद्धती
- प्रकरण १४ – संकीर्ण

९. रस्ता विनियमांचे नियम ६१

१०. महाराष्ट्र मोटारवाहन नियम, १९८९ ६४

- महाराष्ट्र मोटारवाहन नियमातील प्रकरणे व समाविष्ट नियम
- मोटारवाहन नियमांतील प्रमुख नियम

११. मोटारवाहन (दुरुस्ती) अधिनियम, २०१९ ६८

१२. वाहतूक सुरक्षाविषयक महत्त्वाची घोषवाक्ये व सूचना ७०

- मराठी घोषवाक्ये
- हिंदी घोषवाक्ये
- English Slogans
- वाहतूक सुरक्षाविषयक महत्त्वाच्या सूचना

१३. महत्त्वाचे वस्तुनिष्ठ प्रश्न ७३

१४. सन २०२१ च्या पोलीस चालक २१ प्रश्नपत्रिकांतील वाहतूक ज्ञानावर विचारलेले महत्त्वाचे प्रश्न १३५

- नागपूर जिल्हा वाहनचालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- अमरावती जिल्हा वाहनचालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- औरंगाबाद जिल्हा वाहनचालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- सांगली जिल्हा पोलीस शिपाई चालक भरती – २०२१
- बीड जिल्हा पोलीस शिपाई वाहन – चालक भरती – २०२१
- नवी मुंबई पोलीस आयुक्तालय पोलीस–शिपाई चालक भरती – २०२१
- मुंबई शहर पोलीस वाहनचालक शिपाई भरती – २०२१
- पोलीस आयुक्त कार्यालय, ठाणे शहर चालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- जालना जिल्हा वाहनचालक पोलीस भरती – २०२१
- उस्मानाबाद जिल्हा वाहनचालक पोलीस भरती – २०२१
- वर्धा जिल्हा पोलीस शिपाई चालक पोलीस भरती – २०२१
- भंडारा जिल्हा चालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- सिंधुदुर्ग जिल्हा वाहनचालक पोलीस भरती – २०२१
- रायगड जिल्हा पोलीस वाहनचालक भरती – २०२१
- रत्नागिरी जिल्हा पोलीस वाहनचालक भरती – २०२१
- मुंबई लोहमार्ग चालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- बुलढाणा जिल्हा वाहनचालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- सोलापूर (ग्रामीण) जिल्हा पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- नागपूर (ग्रामीण) चालक पोलीस शिपाई भरती – २०२१
- अकोला जिल्हा वाहनचालक पोलीस भरती – २०२१
- लातूर जिल्हा वाहनचालक पोलीस भरती – २०२१

१५. पोलीस चालक परीक्षेला जाता जातामहत्त्वाची संकल्पनात्मक माहिती १६७